

Ulaganje u rane godine – Konferencija o fiskalnim i administrativnim imperativima za rani razvoj djeteta

Konferenciju su zajednički organizovali
Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori i
Univerzitet Donja Gorica (UDG) –
Podgorica, Crna Gora, 22–23. oktobra 2019. godine,
Univerzitet Donja Gorica

Ključne poruke konferencije

Rano djetinjstvo predstavlja jedno od najkritičnijih razdoblja ljudskog razvoja.

Tokom ovog doba – kada veličina mozga djeteta dostiže 80% veličine mozga odrasle osobe već do treće godine života, a 90% do pete godine – djeca stiču sposobnost razmišljanja, komunikacije, izražavanja emocija i uspostavljanja odnosa. Ovaj period može se uporediti s temeljima kuće. Ako su temelji čvrsti, postoji velika vjerovatnoća da će kasniji periodi u životu biti optimalni. Obrnuto, ukoliko su temelji nestabilni, kasniji periodi života takođe će biti nestabilni. Prema Okviru za podsticajnu njegu, koji su razvili SZO, Grupacija Svjetske banke i UNICEF, za optimalan razvoj djeteta neophodno je dobro zdravlje, adekvatna ishrana, mogućnosti za rano učenje, sigurno i bezbjedno okruženje, kao i staranje koje odgovara na potrebe djeteta. Negativna iskustva u ranom djetinjstvu, poput siromaštva, stroge discipline, nedostatka adekvatne podrške djeci sa smetnjama u razvoju, kao i institucionalizacije, dovode malu djecu u rizik od toga da ne dostignu svoj puni razvojni potencijal. Ono što se djetetu dešava u kasnijim fazama života ostaje važno za maksimalno ostvarivanje njegovih potencijala.

Porodica predstavlja primarnu sredinu u kojoj se odvija razvoj djeteta, posebno u ranom uzrastu. Naročito je važno identifikovati rizike što je prije moguće i pružiti podršku svim roditeljima, posebno onima iz najugroženijih grupa, kako bi svojoj djeci mogli obezbijediti najbolju moguću njegu i roditeljsku brigu. Pokazalo se da najosjetljivije društvene kategorije imaju najviše koristi od ranih intervencija i podrške, pa, samim tim, upravo takve intervencije doprinose socijalnoj inkluziji. Roditelji su djetetovi prvi učitelji. Porodice moraju biti uključene u zajednički rad na osmišljavanju i izradi politika i usluga (tzv. koprodukcija). Ovo se posebno odnosi na ugrožene porodice.

Predavanje dr Frenka Oberklajda, direktora fondacije Centra za zdravlje djeteta u zajednici pri Kraljevskoj dječjoj bolnici i profesora pedijatrije na Univerzitetu u Melburnu.

Foto: UNICEF Crna Gora / Duško Miljanić

riječ o smanjivanju stope ranog napuštanja škole i o sprečavanju siromaštva i socijalne isključenosti djece. Samo države koje ulažu u razvoj ljudskog kapitala mogu očekivati visoke i održive stope rasta, što je prepoznala i Crna Gora.

Istraživanja su od ključnog značaja za obezbjeđivanje relevantnih informacija za izradu politika u oblasti ranog razvoja djeteta. Potrebno je ulagati u istraživanja i nalaze istih pretočiti u mape puta, s jasnim koracima koje donosioci odluka mogu da prate. Jednako su važna istraživanja koja se sprovode u cilju praćenja implementacije politika koje se tiču razvoja u ranom djetinjstvu.

Podrška holističkom razvoju u ranom djetinjstvu pitanje je prava djeteta i odgovornost države.

Ulaganje u rani razvoj djeteta jedna je od najboljih investicija koje država može da napravi. Pored toga, ono predstavlja razvojni, ekonomski i socijalni imperativ. Ulaganje u rani razvoj djeteta u skladu je sa Strategijom za pametni, održiv i inkluzivni rast – Evropa 2020, posebno kada je

Zaključci konferencije

1. Predložen je novi ciljani paket usluga u Crnoj Gori kako bi se unaprijedio rani razvoj djeteta.

Crna Gora ima dobro polazište kada je u pitanju rani razvoj djeteta. Roditeljima su dostupne usluge u svih pet domena podsticajne njege (zdravlje, ishrana, staranje koje odgovara na potrebe djeteta, sigurnost i bezbjednost i rano učenje). Na osnovu preliminarnih analiza, Crna Gora je dobro pozicionirana kada se uzmu u obzir trenutna ulaganja u rani razvoj djeteta.

Međutim, neophodno je proširiti obuhvat uslugama, posebno kako bi se dosegle najugroženije porodice. Roditelji u svim opštinama treba da imaju mogućnost jednakog pristupa osnovnom paketu usluga podrške razvoju u ranom djetinjstvu. Visoki povrat na ulaganja doći će samo od usluga visokog kvaliteta. Na osnovu preliminarnih nalaza studije, koju je sproveo Institut za strateške studije i projekcije (ISSP), prepoznate su oblasti u kojima bi bila neophodna dodatna ulaganja, a koja, potencijalno, mogu da donesu visoki povrat i da osiguraju veći stepen društvene uključenosti. Učesnici konferencije potvrdili su potrebu za ciljanim paketom usluga koji se odnosi na: povećanje stope dojenja, povećanje stepena obuhvata imunizacijom, unapređenje ranog otkrivanja smetnji u razvoju i ranih intervencija, podršku većem stepenu uključivanja romske djece u predškolsko obrazovanje uporedo s povećanjem stope pohađanja predškolskog obrazovanja na nacionalnom nivou, poboljšanje kvaliteta svih usluga uključujući usluge patronažne službe, ubrzanje procesa deinstitucionalizacije, proširenje usluge porodičnog saradnika, smanjenje siromaštva i uvođenje integrisane podrške za roditelje u zavisnosti od njihovih potreba.

2. Ulaganje dodatnih 0,6% BDP-a u rani razvoj djeteta u Crnoj Gori rezultiralo bi povratom na ulaganja u iznosu od 3,6% BDP-a.

Teško je – ako ne i nemoguće – nadoknaditi ono što je propušteno u ranim godinama života. Prema preliminarnom istraživanju, dodatna ulaganja u iznosu od 7,7 miliona eura – koliko je neophodno za pomenuti ciljani paket, prema procjeni ISSP-a – vodila bi potencijalnom povratu od 46,9 miliona eura. Ako bi Crna Gora potrošila dodatnih 0,6% BDP-a na rani razvoj djeteta, kako bi dostigla referentnu vrijednost od 2% BDP-a (kao što G-20 grupa zemalja preporučuje za zemlje sa srednjim dohotkom), to bi rezultiralo povratom na ulaganja u iznosu od 3,6% BDP-a. Najveća ulaganja u rani razvoj djeteta vrše same porodice, te bi vlade trebalo da osnaže porodice kako bi one bile podrška svojoj djeci. Privatno-javna partnerstva predstavljaju još jednu mogućnost finansiranja koju bi trebalo dodatno istražiti.

Govor dr Krisa Dezmonda, direktora Centra za studije oslobođenja, koji je glavni istraživač i viši ekonomista DST-NRF – Centra izvrsnosti za ljudski razvoj pri Univerzitetu Vits u Južnoj Africi.

Foto: UNICEF Crna Gora / Duško Miljanić

3. Pristup na nivou cijele vlade važan je za brže ostvarivanje rezultata u pogledu ranog razvoja djeteta, kao i za postizanje većeg stepena efikasnosti u djelovanju.

Bitan napredak ostvaren je u pogledu međusektorske saradnje na nivou politika. Zdravstveni sektor može obezbijediti ključne veze s brojnim uslugama, s obzirom na to da je riječ o sektoru koji obično prvi dolazi u kontakt s djecom i roditeljima. Ipak, djelotvorna međusektorska saradnja prevazilazi polja djelovanja sektora socijalne zaštite, obrazovanja i zdravstva – neophodno je uključiti ministarstva unutrašnjih poslova, pravde, finansija, ali i javne uprave. Zapravo, neophodan je pristup na nivou cijele vlade.

Opštine igraju veoma važnu ulogu u ranom razvoju djeteta zahvaljujući strateškim i inovativnim lokalnim planovima i budžetima čiji je cilj unapređenje dobrobiti djece, mladih i njihovih porodica, kao i uklanjanje prepreka koje djecu i porodice iz ugroženih grupa sprečavaju da pristupe uslugama na lokalnom nivou. Opštine su u dobrom položaju da okupe sve lokalne aktere i omoguće iznalaženje efikasnih rješenja za lokalne probleme. Nadležni opštinski sekretarijati treba da budu uključeni u rad multisektorskih timova koji djeluju na lokalnom nivou. Opštine treba da obezbijede održivu raspodjelu finansijskih sredstava i lokalnu koordinaciju pružanja usluga.

4. Rani razvoj djeteta predstavlja zajednički cilj.

Rani razvoj djeteta predstavlja zajedničku agendu vlade, lokalnih samouprava, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, medija i privatnog sektora. Ukoliko se svi akteri udruže u namjeri da promovišu rani razvoj djeteta kao zajednički cilj, moguće je očekivati ostvarivanje važnih rezultata za djecu i porodice.

Na Konferenciji se razgovaralo i o ulozi privatnog sektora. Panelisti su istakli važnost razvoja u ranom djetinjstvu za sticanje vještina, ali i u smislu potrebe za obezbjeđivanjem dobrobiti i zadovoljstva zaposlenih roditelja, uz poštovanje zakonskih odredbi koje regulišu porodiljsko/roditeljsko odsustvo i pravo na zdravstveno osiguranje. Rani razvoj djeteta pomenut je i u kontekstu društveno odgovornog poslovanja. Uz to, skrenuta je pažnja na potrebu za uspostavljanjem partnerstava s kompanijama koje njeguju prave vrijednosti. Predložena je izrada tzv. mape usluga ranog razvoja djeteta na koju bi se privatni sektor mogao pozvati prilikom razmatranja mogućnosti za ulaganja.

Konferencija je omogućila dijalog i razmjenu informacija na regionalnom nivou. Potrebno je nastaviti regionalni dijalog o ranom razvoju djeteta i u budućnosti.

Panel o ulozi privatnog sektora. S lijeva na desno: prof. Dragana Radević iz Instituta za poduzetništvo i ekonomski razvoj, UDG; dr Marko Miročević, izvršni direktor, Američka privredna komora; Ivan Radulović, izvršni direktor, Savjet stranih investitora Crne Gore; prof. dr Mladen Perazić, predstavnik Privredne komore.

Foto: UNICEF Crna Gora / Duško Miljanić

Kako dalje

- Neophodno je izraditi i usvojiti **nacionalnu strategiju za rani razvoj djeteta**, uz učešće svih zainteresovanih strana, uključujući i same porodice. Strategija bi trebalo da se odnosi na svih pet domena podsticajne njege. Nakon toga, lokalne samouprave bi trebalo da pređu na usvajanje lokalnih akcionih planova/strategija za rani razvoj djeteta, kojima bi se odgovorilo na lokalne potrebe (na primjer, u centralnom dijelu Crne Gore nedostaje prostora u vrtićima, dok su na sjeveru niske stope pohađanja predškolskog vaspitanja i obrazovanja). Potrebno je uspostaviti efikasan mehanizam za koordinaciju i praćenje sprovođenja strategije, s jasno podijeljenim ulogama, odgovornostima i resursima.
- Profesionalci iz različitih sektora moraju saradivati – **multidisciplinarnost** je presudna za rani razvoj djeteta i potrebno ju je podsticati već tokom univerzitetskog obrazovanja, a kasnije i kroz kontinuirano stručno usavršavanje. Neophodno je osnažiti kompetencije za transdisciplinarni rad. Saradnja može biti unaprijeđena procjenom postojećih mehanizama i njihovim poboljšanjem na osnovu nalaza evaluacije, razmjenom informacija, izmjenom i jasnijim formulisanjem opisa poslova.
- Neophodno je definisati paket **usluga za rani razvoj djeteta**, a zatim izvršiti mapiranje postojećih usluga, načina upućivanja na iste, kao i nedostataka. Postoji potreba za integrisanim uslugama kako bi se na holistički način odgovorilo na potrebe djece i porodica, posebno onih iz ugroženih kategorija stanovništva, kod kojih postoji veća vjerovatnoća da će ostati uskraćeni za usluge zdravstvenog sistema, sistema socijalnog staranja (i dječje zaštite) i sistema obrazovanja. Potrebno je uspostaviti usluge savjetovanja za roditelje, kao i mobilne timove. Roditelji moraju biti konsultovani prilikom osmišljavanja usluga.
- Neophodno je razmotriti širenje fiskalnog prostora kako bi se **povećala ulaganja** u rani razvoj djeteta, što bi podstaklo razvoj ljudskog kapitala i vodilo ka održivom ekonomskom rastu.

Foto: UNICEF Crna Gora / Duško Miljanić

Ulaganje u rane godine –
Konferencija o fiskalnim i
administrativnim imperativima
za rani razvoj djeteta

